

Венко
Андоновски

**ПУПАК
СВЕТА**

Превеле
Љиља Цревар и
Данка Андоновски

■ Laguna ■

Предговор приређивача

Да одмах на почетку рашчистимо (рачуновођа сам и волим чисте рачуне): ово издање издајем на свет само због мога брата. Односно, због кофера-ковчежића мога брата који су ми уручили пет минута пре него што ће ми испоручити тело у лименом сандуку. А пошто је сандук са телом мога брата био херметички затворен, а кофер се држао само на канапу, отворио сам кофер. Из њега су испали: жута четкица за зубе; неколико неупотребљених кондома марке Латекс, са мирисом цимета; табакера са три „житана“ без филтера; једна неупотребљена муштиклица „никотин-стоп“; један специјално завијен томпус „Капетан Едвардс“; два пара гаћа, једне прљаве; један упаљач Зипо, очев поклон, пре него што га се стари одрекао због циркуса; два моја писма њему у којима га молим да се врати кући и да одустане од опасних циркуских тачака; једно ласцивно љубавна писмо од Украјинке-уметнице на трапезу, Ине Коленине; фотографија мога

брата са њом и њеном сестром Светланом Коленином; један његов дневник (црна, умрљана свеска, покапана црним вином) и неколико књига, чији аутори и наслови мени као рачуновођи не значе ништа и које баш због тога наводим таксативно да би се видело шта је мога брата одвело у смрт: *Људи, језици, ѿисма* Ребеке Рубинштајн; *Панонске леѿенде* непознатог аутора; *Азбука за неѿслушне* уваженог Венка Андоновског; *Духовна ѿрадина* оца Мелентија Хиландарца; *Књига о књизи, историја писана, материјала и инструмената за писање* Звонимира Кулунѿића (Хрват); *Теорија о леѿом у средњем веку* Росариа Асунта (Италијан) и Свето Писмо, македонско издање, које се одмах отворило на страни 830, односно код *Песме над ѿесмама*. То је било све што је изашло, а у дуплом дну коѿера, два дана касније, док се припремала церемонија сахране и док се чекало да из Европе стигну другови мога брата из циркуса, пронашао сам најважније, оно што је у суштини пресудило да се одлучим на један овако безуман корак – објављивање заоставштине мога брата: стотину тридесет страница текста откуцаних на машини, на полужутим листовима, са насловом *Пуѿак свейѿа*, а испод њега, малим словима: *роман*.

Значи, „роман“ је оно што ме је приморало да постанем приређивач овог издања, иако не знам ништа друго сем да пишем рачуне. На то ме је наговорио и издавач, који је два пута безуспешно конкурисао код Министарства за културу за добијање подршке; подстицала ме је и велика неостварена љубав мога брата, госпођа Луѿија Земанек, са којом је провео фатални дан пре несрећног случаја. Она је, уосталом, сведочила

на суду и тамо је испоручила текст од шеснаест страница у којима је детаљно описала шта се догађало пре него што је мој брат настрадао.

Тако ово издање (немам срећнију реч за ово што се штампа) садржи: „роман“ мога брата (сасвим чудну и неуобичајену повест о томе како је Константин Филозоф, Кирил, брат Методијев (не?) дешифровао натпис на Соломоновој чаши у Аја Софији у Константинопољу); дневник мога брата за који сам рачунао да је у некаквој тајној вези са романом о Константину Филозофу и да можда објашњава како је и зашто настао један такав, неочекивани текст, као и сведочење Луције Земанек, о његовим последњим часовима, односно период од тајног напуштања циркуса „Медрано“ (у који је, исто тако, тајно побегао!), преко враћања у наш град (када ми се уопште није јавио!), па све до сусрета са госпођом Земанек и несрећне смрти.

Дужан сам само још да кажем да за текст *Пуџак светиа* стално користим термин „роман“ под наводницима. То чиним чисте савести, јер после читања овог текста знао сам да то није оригинална творевина мога брата, који није имао ко зна какав литерарни таленат. Може се чак рећи да сам ја, у младим годинама, имао више талента него он за литерарне саставе. Сумња да је он аутор тог „романа“ (спорно је да ли је то уопште роман!) код мене је сасвим добила на тежини када сам прочитао књиге које су испале из његовог кофера: произашло је да је он, сасвим вештом компилацијом (и концентрацијом) од тих, такорећи потпуно есејистичких књига које сам таксативно набројао, и једним искривљавањем *Песме над ѿесмама*, успео да сачини

један заиста потресан састав о Константину Кирилу Филозофу. Како му се то догодило – не знам ни до дана данашњег. Можда су ту умешали прсте неки талентовани писци и уметници са којима се сигурно сретао на својим белосветским циркуским путовањима. (О томе можда говори и податак да се међу визиткартама налази и једна Горана Стефановског из Шведске, једна Јордана Плевнеша из Париза, једна Ханса Магнуса Енценсбергера из Немачке, једна Предрага Матвејевића из Рима, и једна Соломона Маркуса из Букурешта). Али можда и није тако: Ина Коленина, жена са којом је живео у циркусу, после сахране ми је причала да је он писао неки роман сасвим сам и да је због тог посла био исмејаван у циркусу; она се не сећа да му је некада неко помагао, нити да је разговарао са тим светским писцима о некој другој теми осим о женама, картама и пићу. И разуме се, о тајни концентрације при његовим вратоломним тачкама на трапезу.

И само још један детаљ о овом чудном издању, проишлом из кофера мога брата: једна од књига која је испала, а коју нисам навео таксативно у горњем попису, до дана данашњег ствара ми проблем. Реч је о *Шали* Милана Кундере, македонско издање, са предговором Луја Арагона. Није ми јасно како се нашла у његовом коферу кад ни после петог ишчитавања нисам нашао ама баш никакав траг о њеном утицају на његов „роман“. Из свих осталих књига нашао сам понешто, али из ове – не. Највероватније је случајно позајмио (нема екс-либриса, нема сигнатуре неке библиотеке, ни посвете на њој), али је није прочитао,

нити је употребио за свој роман-компилацију. Из тих разлога њу нисам навео горе. Али она ми је послужила за нешто друго: пошто смо мала средина у којој се све коментарише језиком паланке, ја сам решио да личности из дневника мога брата, као и из судског сведочења Луције Земанек (па и њу саму) преименујем именима преузетим из ове књиге. Не знам какве последице оставља то на ауторска права (ваљда неће Кундера мене, као рачуновођу, да тужи за позајмљивање имена из његове књиге); у суштини, све у вези с овим издањем је спорно, јер је спорно ауторство. Било како било, на тај начин, једина књига која није имала утицај на „роман“ мога брата постаје корисна за цело ово издање. Тако, мој брат није В. већ Јан Лудвик, госпођа Ж. постаје Луција Земанек, и тако редом, сви.

Само за себе нисам нашао име у *Шали*. Зато се и потписујем као:

ЈА

Књига: *Кључаоница*

1.

Ми смо: душа и тело; Господ је: душа, тело и Бог. Али када се каже: прекрасан Ти си, Господе, и чудесна су дела Твоја, то је тако казано зато што је свака плот, твар и ствар у свом роду савршена, и зато што се свака налази у тесној вези са другим створењима и сатворена је ради извесног неопходног циља.

Тако и мрав. Тако и човек.

Тако и ја, човек мрав, са циљем лукавим, ниским, што недостојан бејаш; ја мрав, који преносим ово сочињеније вама који долазите на лице земље после мене и застајете пред лицем Господа, као што ја стајаш и не издржах, јер ме Он изагна испред лица Својега. И истера ме Господ испред лица Својега, јер рече: „Уклони се испред лица мојега, јер си решио да поправиш, да преправиш и да довршаваш нешто што ја нисам желео да поправам, да преправим или да довршим.“

Један је, велики је Господ Бог Сведржитељ, Онај Који је свуда, Онај Који је ни од чега све створио,

Онај Који и од мрака светлост може да створи, а зло у доброту да претвори. Свуда је Он, гледа све, слуша све; свуда је Он, али тело моје не прихвата за дом свој, за боравиште своје на земљи, иако сам га тридесет и три лета удостојавао молитвама најчистијим из срца. Одбио је мене за свој дом, није ме настанио у Себи и није се зарадовало срце моје у Господу; и Господ ме остави од дана када је стигао мој душегубник, онај који ме коначно баци у страдање и несрећу: Филозоф. Одбаци ме зарад њега, и сада Га нема у мени, а има Га свуда: у класју крај пута, у биљкама и животињама, у рибама у води и птицама у ваздуху, у очима људи, у свим створовима. Свуда је Он, само у мени не.

И љут сам на Њега. Он види да сам љут и смеје ми се, кикоће се по небесима што их је утврдио преко темеља земље. Кикоће се, јер је у предности: лакше је Њему ново сунце да створи на небу него мени да запалим свећу; лакше је Њему нови потоп да пусти на земљу, воду немерљиву, него мени сузу да пустим и да се покајем. И тако живимо, ја и Он, у необјављеном рату. Један крај другог, Он горе, ја доле, као две војске, једна моћна, са страшним барјацима, а друга лепрозна, бедна, изгладнела, две војске неравноправне једна против друге, пре него што се чује одлучујућа труба.

Јер ја сагреших страшно: од дела мога настрадала је цела васељена. Ја сам покушао престо Божји да срушим, да га изместим, средиште у којем је равнотежа постављена да померим; али о томе кад дође време, о бедни и блажени духом слабим.

Црв сам црн, мрав мрачни, црни, у црном мраку живим. Очију немам. Срце моје не зна шта је светлост

и бојим се. Не бојим се више Њега, Бога се не бојим, јер је Он све видео; Он је видео све што сам урадио. Али себе се бојим. Ако сам то урадио, има ли онда меру зло што срце моје може да учини? Јер у злу мере нема, као и у милосрђу и доброти; по томе је то двоје подобно, и тешко их разликује слаба душа човечја. Учини добро, и пожелеш да створиш ново добро; учини зло, и ново зло ће ти душа пожелети. И само тренутак одлучује шта ћеш од та два изабрати. Бојим се, кости ми се тресу, душа ми је у грозници док пишем ово слово за вас који долазите, који ћете судити о делу његовом и делима мојим, и чудићете се како је врата стана небеског њему Господ широм отворио, а мене, који бегах бољи од њега у којечему – презре и одбаци.

Чиним ово слово за вас, јер ја знам шта се догодило и какве је догађаје грозне изазвала моја гневна душа. Зна и Он. За Њега не треба писмо, слово и писмено. Он је видео. Од свевидећег ока Господњег не могу се сакрити не само јавна, већ и тајна дела наша, као ни мисли наше.

Да ли је знао Филозоф шта му је приредила моја гневна, до сржи повређена душа? До последњег даха, до последњег затварања очију мучиће ме то питање. Ако није знао, зашто је последње речи, док се упокојавао у Господу, у светлозрачном Риму, четрнаестог дана месеца фебруара, другог индикта од стварања света, шест хиљада триста седамдесет и седме године, записао у писму, на књизи изгужваној, својим ситним, нелепим краснописом, и рекао: „Ово да дате оцу Илариону. Мудрост Божја и спасење његово подједнако у овом писму су записани“?

У писму је стајало: „Замисли најтамнију ноћ, најцрњи по боји мермер и најцрњег мрава. У таквој ноћи без звезда, на таквом мермеру, Бог не само што види мрава, већ чује и топот ногу његових. Бог и мир с тобом, оче Иларионе. Амин.“

Књигу-писмо сам поцепао. И прогутао. Дубоко у себе, у утробу сам сакрио ту бодљикаву параболу коју ми је написао онај који ме је у несрећу бацио. Прогутао сам писмо, слово сам појео отровно. Сад излази. Исповед је ово. За вас који тек долазите на лице земље, пред лице Господа.

Он је видео. Видео је да сам прогутао писмо. Гледа и сада док пишем. Стално и одасвуд. Гледа ме.

2.

Али да ли за вас пишем? Зар не изговарају лаж уста
човечја чим се отворе? Зар није превртљив језик мој?
Не пишем ли *да заборавим*?

Прво: да заборавим светлост, облак светлости који
нико није видео осим мене када је он ушао у одају
Логотета. Ни Логотет, врховна власт, није видео облак
љубичасте светлости око тела Филозофовог. По томе
сам знао да смо ја и Филозоф подобни: видимо што
невидљиво је. Очима унутрашњим гледамо.

Светлост такву никада нисам видео, ни када сам
призивао Бога у часовима бестелесним, бешчулним.
И музику, васељенску, коју нико, осим мене, није чуо.
Три нечега сам видео: светлост, боју и музику. Ето,
како лаже писмо, бедни, ето како су лажна уста, пре-
вртљив језик, несигурно слово: да ли су три нечега?
Једно нешто видех, боље је тако рећи, и да се створи
слово јединствено – једно нешто видех: светлост, боју
и музику, јер светлост је боја и музика истовремено,

као што је боја светлост и музика, и као што је музика светлост и боја. Колико много речи и писмена за једно нешто! Један је Господ, Сведржитељ, и велики је, и у различитим сподобијама нам се јавља то Једно. И много речи је нужно да се искаже то Једно, иако за једно једна реч најбоље службу врши. Али ту реч ја не знам. А када се много речи за једно нешто сачињава (као у речницима језика вавилонских) тада оне уситњавају то Једно у многа нешта, па Једно више и није Једно, и ми, говорећи са много речи, више не говоримо о Њему. А без речи, пак, немогуће је рећи нешто. Господ се не изговара, бедни, али ја Га изговарам многозборством, јер ми је срце слабо, и све што знам је да мислим разумом и слово да чиним, руком.

Да пробам, значи, писменима да опишем, иако унапред знам да ће опис виђеног неподобан бити: то је била музика од најфинијих тонова, најзвучнија, и зато што је најзвучнија, уво земаљско је не чује. Затим: светлост звучна са свим бојама у себи; светлост која улази у све, свој зрак удахњује и боји бојом подобном за то нешто, светлост непроменљива, од искона, а променљива када у ствари уђе. Светлост која је лепа, а лепа је зато што је лепа у исто време у свим својим деловима, зато што је лепа увек у истим односима и на исти начин, зато што нити настаје нити ишчезава, нити се повећава, нити смањује; зато што није у једном делу лепа, а у другом ружна, нити је пак у једно време лепа у друго ружна, нити је пак у односу на једну ствар ружна, а у односу на другу лепа, нити је пак на једном месту лепа, а на другом ружна, нити је пак за једне лепа, а за друге ружна, већ је сама по себи лепа

сада, увек и у векове векова, увек сама себи подобна по форми, светлост која у себи носи извор лепоте: светлост, музику и боју. Светлост која се срцем види, а која се распада на боје када се гледа разумом; музика која се срцем чује, а која се распада на гласове када се слуша разумом.

Светлост благодат, Свети Дух. Дажд, дажд од светлости. Као што киша падајући на земљу даје биљкама њихове особине: слаткима – слаткоћу, опојнима – опојност, отровнима – отров, тако и она, светлост, када улази у срца људи, дарује им моћ према врлинама срца.

Мени отров. Мрављи.

Ушао је и стао пред Логотетом. Поклонио се (и облак се с њим поклонио, али то нико није видео осим мене). Крај Логотета смо били ја, отац Стефан Писмо-родац (отац писма којим је требало цело царство да почне да пише да није дошао он!) и отац Пелазгиј Асикрит, одговоран за библиотеку. Поклонили смо се сви пред њим, јер је пре њега стигао глас о чудесима и подвизима његовим. Нико од нас није знао зашто га је Логотет позвао, али смо претпоставили да жели да се увери у његову духовну моћ. И предосећали смо да је то у некој тајној вези са чудном болешћу кћери његове, која је већ тридесет и три године (колико је трајало и надвито проклетство над нашим царством због кобне одаје са једним кобним, неразјашњеним словом у њој) лежала болесна од болести чудне, непознате и подерала толико постеља колико је имала година.

Но, о томе касније, јер време није дошло, о љубљењу; а ја сам познат по томе да уживам да сачињавам

слова свакаква и да измишљам своје историје које се уопште нису догодиле, али да изгледају тако као да су вам пред очима; и знам сказанија да преносим тако, с прекидима; помало да вам дам да окусите од собитија, од слатког меда историје, као ожеднелом вода што се даје у пустињи, кап по кап, да га не усмрти утољавање жеђи, сама потреба. И све тако чиним и чинићу: даћу вам да окусите мало, па вам нећу дати до следећег давања, јер време није дошло, а и да бисте имали времена да примите и познате дато, да вас не отрује отров знања, да не утолите одједном жеђ за истином, да вас не порази собитије, да не скончате неприпремљени да примите оно што се догодило, слушајући ме. Из тих разлога и име сам добио од оца овде, који ме назваше Иларион Сказник, чим су проговорила уста моја и језик мој, још кад ми је било шест месеци. Повезало се то моје умеће говора са тим што сам нађен, а не рођен из утробе женске, о благоутробни. Оци кажу да ме је највероватније родила нека жена, којој је Господ Бог затворио утробу; родила ме је, кажу, након дугих молитви пред Лицем Господњим, и да је обећала, молећи се Богу, да ће ме, ако роди, даровати Њему на службу и да се бритва неће таћи косе моје или браде док год ми је душа у телу. И још кажу да ме је зато оставила баш пред вратима тајне, за наше царство кобне одаје, одаје страве и ужаса нашег, у најдубљој утроби цркве Аја Софија, одакле вам ово слово преносим, блажени.

На степеницама сам нађен, па зато хтедоше и Лествичник да ме крсте. Тако каже отац Стефан Писмородац, коме сам много сличан ликом, а највише по длакавим

рукама. Он је решио тако: да Лествичник будем, да се узвисујем, ка Богу да стремим богоугодним делима и духом пречистим. И тако је било, Лествичник сам био, све док се уста моја нису отворила, са шест месеци, и док Бог није учврстио речи испод језика мојега.

А кад су оци чули да полугодишње дете зна најразличитија сказанија да преноси, и да та собитија немају корен у стварности, него су дрво у ваздуху, чисте измишљотине, назвали су ме Сказник. Сказанија су измишљотине, за разлику од собитија која су се стварно догодила и верно треба да се пренесу. А језик мој није био за собитија надарен, већ за сказанија и таквим је медом био задојен. И тако сам постао Сказник, зато што најбоље од свих овде познајем вештину преношења сказни, умеће причања и маштања које се своди на одлагање, јер је цело задовољство човечје, укључујући задовољство слушања или казивања сказанија у одлагању задовољства, јер по задовољавању потребе страст у души гасне као свећа која догори у свећњаку. Име Сказник ми сасвим одговара и мало њих ме зна као Илариона. Сказник сам био док није дошао Филозоф. И од тада сам Сказник – Казник; сам себе тако зовем, јер наказа божја, казна божја је душа моја у овом мом недужном телу!

Зато сам малопре рекао: у којечему сам био бољи од Филозофа, који је мудар био и учен, али није видео нешто што сам ја видео, и није знао сказанија да сачини из свог ума, већ је само туђе преносио. Али Он је њега изабрао, њега је у Себе настанио, јер није волео измишљотине. Јер је у Светом Писму речено да у Стан Небески, у град Божји неће ући кучићи, блуднице,

убице, идолопоклоници и свако ко воли да лаже и маже. А сказници – лажу и воле да лажу. Јер речено је, из уста Светог апостола Јована Богослова: „Ја свједочим свакоме који чује ријечи пророштва књиге ове; ако ко дометне овоме, Бог ће на њега наметнути муке написане у књизи овој; и ако ко одузме од ријечи књиге пророштва овога, Бог ће одузети његов дио од Дрвета живота, и од града светог, и од онога што је написано у књизи овој.“ Ја сам додао, сагрешио, и Бог ће ме казнити додавањем у књигу живота: желећу да умрем, али време неће доћи!

А овако је било, јер није било другачије, из мојих устију речено, мојом руком писано: пошто смо се поклонили пред Филозофом и он пред нама, Логотет рече: „Добро дошао, Филозофе!“ „Господ да благослови тебе и царство твог цара, благочестиви управниче“, одговори Филозоф. „Ово су моји саветници, оци духовни, први у свом роду, чланови мога савета“, рече Логотет и показа на нас. „Отац Иларион, кога зовемо Сказник, јер сказанија ствара без корена на земљи. Отац Стефан, Писмородац именом, који је измислио нову азбуку, бољу од садашње. И отац Пелазгиј, асикрит мој и царски, одговоран за библиотеку, веома учен, коме су дани живота досадашњег дупло мањи бројем од слова прочитаних.“ Тако нас је представио као да имена показују нашу суштину. А дата су нам из грешних уста човечјих, па се често дешава света имена харамијама и друмским разбојницима да се дају; само Бог зна стварна имена појава и предмета, али нам их не открива, јер време није дошло, као ни у сказанијима мојим.